

י.ד. לבנה

טו. גזר

טז. גשן. כל הערים בדרום הארץ.

פרק יא.

כיבוש צפון הארץ

המחנך: נסכם את הכיבושים שלמדנו עליהם עד עתה. ראשית כל ירחו, אחריה העי, אחריהם כל דרום הארץ. כפי שמקובל נמשך כיבוש הארץ שבע שנים. בפרק יא נכתב על סוף הכיבוש של יהושע. אם כן, היתה הפסקה בין המלחמה לכיבוש דרום הארץ לכיבוש צפונה של הארץ. יהושע לא מיהר בכיבוש. העם עדיין ישב יחד במחנה בגלגל, כמו שנאמר בסוף פרק י. העם לא הרגיש צורך בשטחים גדולים ועצם המלחמה היתה קשה עליו. מידי פעם כאילו ציפה לנס, שלא יהיה צורך בהמשך המלחמה, או שהכנענים יכנעו ויבקשו לקבל שבע מצוות בני נח - התקוה לא התגשמה. הכנענים כופים את ישראל להמשיך במלחמה. ראו בספר איך נעשה הדבר.

תלמיד אחד: מלך חצור מכנס את כל תושבי צפון הארץ למלחמה. עוד פעם יוצאים כולם פה אחד להילחם בישראל.

תלמיד שני: כנראה הם היו גיבורים גדולים ולא נבהלו ממה שקרה.

תלמיד שלישי: הם אינם גיבורים אלא עקשנים. הם אינם יודעים להילחם ובכל זאת אינם נכנעים.

תלמיד רביעי: היו להם אנשים רבים מאד, סוסים ורכב. מי שיש לו כוח כזה אינו ממחר להיכנע.

המחנך: הסיבה האמיתית למלחמה זו היא מה שכתוב בפסוק כ, כי ה' חיזק את לבם. איך ה' מחזק לב? יש שגם אנו נענשים בעונש של חיזוק כזה. לב האדם מתחזק על ידי חישובים לא נכונים. הוא מזלזל בהפרעות ורואה את עצמו חשוב וראוי לניצחון. ה' לא מכניס מחשבות אלו בלב האדם, אבל הוא ממציא לו דברים שעל ידם הוא מתחיל להתגאות ולהאמין בעצמו.

תלמיד: האם ה' שולל מן האדם את הבחירה החופשית?

המחנך: כלל וכלל לא. נלך צעד אחר צעד בהבנת הדבר, שאירע גם לפרעה ולמצרים בימי משה. כבר למדנו כי תושבי כנען היו מפולגים מאד, שבעה עמים, שלושים ואחד מלכים. במשך כל הזמן הם לא יכלו להגיע להסכם ביניהם.

ועתה מה קרה? מלך חצור שולח אל המלכים האחרים להילחם וכולם שומעים לו. זה מחזק מאוד את לבו, באמרו הנה אני מצליח לאחד את כל תושבי הארץ ובודאי ננצח. בתחילת הכיבוש היו כל אנשי הארץ יראים מאד ולא היה בהם רוח מפני בני ישראל. עתה הם אוספים סוסים ורכב ומוכנים לצאת. זה מחזק מאד את לבם, לקוות כי הפעם בודאי יצליחו. הנה ככה נוצר חיזוק הלב.

תלמיד: אם כן, לא ה' חיזק את לבם, אלא הם חיזקו את לב עצמם.

המחנך: נכון, ההשגחה רק יצרה את התנאים שעוררו את הרושם כי אפשר להילחם ולנצח. את ההחלטה להילחם הם קיבלו בעצמם. ה' לא הכריחם ולא לקח מהם את הבחירה החופשית. עוד היתה להם אפשרות מוחלטת לראות את האמת, למנוע את המלחמה ולהשלים. הם בחרו לראות את המצב בצורה אחרת. [ככה היה גם בהכבדת הלב של פרעה, אבל לא נעסוק עתה בשני עניינים בבת אחת].

החלטה זו הוציאה את בני ישראל פעם נוספת למלחמה, מלחמה שהם היו מעדיפים לדחות אותה לאחר שישבו במקומם כשבע שנים וטוב היה להם להיות כולם יחד בשטח קטן יותר, מאשר להתפזר על פני כל הארץ.

משיצאו להילחם סייע ה' בידם וכל צפון הארץ נפל לידם.

תלמיד: שמעתי שבני ישראל לא ידעו לרכב על סוסים, הם אף פחדו מהם, לכן עיקרו אותם.

המחנך: הבל הבלים, הכל הבל. האם קראת מה שכתוב על זה בספר. קרא עוד פעם פסוק ו.

תלמיד: כתוב שה' ציוה את יהושע על כך.

המחנך: העם מעצמו בודאי לא היה עושה כן. ראשית כל, אין להניח כי בני ישראל לא ידעו לרכב על סוסים. בהיותם במצרים בודאי למדו זאת או לפחות ראו היאך המצרים עושים כן ולא היה הדבר זר להם. בכלל, אין דבר שהיהודים לא לומדים אותו אם יש צורך בכך. ככה הוא היום וכן היה לפניו. נוסף לכך, הנה כאן כתוב גם על מרכבות. גם אלו שמתקשים בעצמם לרכב על סוסים יכולים להשתמש במרכבות.

תלמיד: אם כן, למה נאמר להם לעקר את הסוסים ולשרוף את המרכבות?

המחנך: זו היתה מצוה לשעה ולא לדורות. המלחמות האלו היו ניסיות בעיקר. כבר ראינו שלא היה צורך ותועלת במרגלים. במרגלים הראשונים שנשלחו ליריחו לא היה צורך בכלל, כי העיר נפלה במלחמה רוחנית. המרגלים לעי רק הטעו את העם במה שאמרו כי אפשר לכבוש את העיר במעט אנשים. המלחמה לכיבוש דרום הארץ באה פתאום ולא היתה מתוכננת בכלל וכן המלחמה על צפון הארץ.

שלא יאמרו הבריות כי הנה בני ישראל יבססו מעתה את כוחם על הסוסים והמרכבות של הגויים - נאמר להם עתה בתור הפגנה לקלקל את אלו. זו היתה הפגנה בלבד. לפי ההלכה

מותר להרבות סוסים לצורך העם וכשיוצאים למלחמה צריכים לדעת מראש כמה כלי רכב יש לגויים ולהכין כנגדם מספר כזה (ספרי סוף שופטים).

סיכום הכיבוש של יהושע

פסוקים טז - כ, אמנם שייכים לעניין הכללי של פרק יא שבו כתוב על כיבוש צפון הארץ, אולם, הוא קשור לכיבוש זה שבו תמה המלחמה, לפי שעה.

ניבים מיוחדים לפרק יא

- א. "כחול אשר על שפת הים לרב" (פסוק ד). להשוות אל: "ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים" (בראשית כב, יז).
- ב. "ויעדו כל המלכים האלה" (פסוק ה) - זו הועידה הראשונה שנזכר עליה בתנ"ך. יש לשוחח על הועידות לרעה ולטובה הרבות בימינו.
- ג. "הערים העמדות על תלם" (פסוק יג).
- ד. "והארץ שקטה ממלחמה" (פסוק כג).

פרטים גיאוגרפיים

- חצור - מקום ידוע ומסומן על המפה.
- מדון - מקום לא ברור. יש מפות המסמנות אותו.
- שמרון - ראה במפה בעמק יזרעאל.
- אכשף - לא ברור כל כך מקומה.
- בהר - כאן הכוונה להרי הגליל.
- הערבה - זו לא הערבה שנזכרה לפני כן (ג טז; יא טז ועוד) זו היתה בדרום הארץ שכבר נכבש וזו בצפונה.
- נגב כינרות - השטח מדרום לכינרת.
- שפלה - זו שפלת צפון הארץ.
- דור - מקום סמוך לחיפה.
- חרמון - הר גבוה מפורסם בצפון הארץ.
- המצפה - כמה מקומות בארץ נקראו בשם זה ולא כל כך ברור היכן מצפה שבצפון הארץ.
- מי מרום - יש אומרים כי זה היה המקום שנקרא בימינו החולה ונקרא בירושלמי בשם סומכי

ויש אומרים כי אלו מעיינות ליד מירון, ואין הדבר ברור כל כך.

צידון - ראה במפה.

משרפות מים - לא ידוע כל כך.

בקעת מצפה - מצפה הנזכר לפני כן היתה בהר. היתה שם גם בקעה.

הר החלק - לא ברור. ממה שהוא סמוך לשעיר נראה כי הוא בדרום הארץ.

בעל גד - לא ברור.

בקעת הלבנון - ראה במפה.

הר ישראל - לדעת רד"ק זה ליד שכם.

פרק יא. נושא שני. פסוק כג.

המלחמה שלא הסתיימה

המחנך: המלים האחרונות של פרק יא הם: והארץ שקטה ממלחמה. אבקשכם לחשוב, איזה ביטוי היה מתאים יותר לעניין.

תלמיד: המלחמה נגמרה.

המחנך: נכון מאד. לא במקרה נכתב רק "והארץ שקטה". המלחמה באמת לא הסתיימה. עוד היו מלחמות בארץ לאחר מות יהושע, כמו שכתוב בספר שופטים. עתה רק שקטו המלחמות, אולי תסבירו למה.

תלמיד: ה' רצה לתת מנוחה לישראל.

המחנך: נכון מאד. כבר אמרנו שלישאל לא היה רצון להילחם. הם נדחפו למלחמות על ידי העמים. ועתה מה קרה, האם כבר לא היו גויים בארץ?

תלמיד: אולי.

המחנך: לא כן. להלן נלמד כי נשאר עוד גויים בכל חלקי הארץ, אבל הם היו מעטים ומבוהלים ולא חשבו לצאת למלחמה. הם גם לא הסכימו לקבל את שבע המצוות ועם ישראל היו צריכים להילחם בהם. אולם, כאמור, לא יזמו ישראל מלחמות. הם ישבו במקומם כל עוד לא הפריעו להם. הגויים הנשארים לא הפריעו. לכן שקטה הארץ, אף כי לא נסתיימה המלחמה.

פרקים יב-יט

פרקים יב-יט רובם עוסקים בפרטים גיאוגרפיים חשובים לצורך ידיעת נחלות השבטים ועניינים אחרים. אין כל אפשרות להעסיק בהם תלמידים צעירים, בפרט בחוץ לארץ. הישג גדול יהיה אם התלמידים בחו"ל ידעו את המקומות הנזכרים אגב המאורעות, כמו שצוין לעיל.

לשם התמצאות כללית בפרקים אלו יחולקו להלן פרקים אלו לחלקים, שמהם אפשר לבחור קטעים לעיון קל. לתלמידים מיוחדים יש להציע לעיין יותר.

על המחנך המדלג את הפרטים האלו לעיין להלן מה הם הקטעים שאין לדלג עליהם.

פרק יב א-כד. סיכום כללי של כיבוש הארץ, כולל הכיבוש שבימי משה. רשימת שלושים ואחד המלכים שהיו בארץ הקטנה. כולם התנגדו וכולם נפלו (אף כי לא כל עריהם נכבשו מיד ועוד נשאר שם הגויים זמן רב).

הכתוב בפרשה זו הוא שטר הקניין של הארץ, הוא הגבול שנתקדש ונתחייב בקיום המצוות התלויות בארץ ונקרא בגמרא בשם "קדושה ראשונה" של הארץ.

פרק יג.

ציווי על חלוקת הארץ

המחנך: שתי מצוות נצטוו ישראל בקשר לארץ: לכבוש אותה (במדבר לג, נב ועוד) ולחלקה לכל ישראל (במדבר כו, נג). שבע שנים נלחמו ישראל על הארץ. הארץ שקטה ממלחמה. העם לא היה רב. במפקד האחרון במדבר היו קצת יותר משש מאות אלף איש (במדבר כו, נא) יוצאי צבא יחד עם הנשים והילדים היו בודאי יותר משני מליון. בתום המלחמות היו בארץ הרבה פחות משלושה מליון. אנשים אלו לא רצו להתפזר על פני כל הארץ. ולכן ישבו כולם יחד מבלי לחלק את הארץ. אבל ה' ציוה את יהושע לחלק את הארץ לשבטים. ראו מה נאמר על יהושע בעת ההיא.

תלמיד: ויהושע זקן בא בימים (פסוק א).

המחנך: לפי החשבון שבספר הכרונולוגיה של התנאים הנקרא בשם "סדר עולם", היה יהושע אז קרוב לגיל תשעים (הוא מת בן 110 שנים, כדלהלן כד, כט. עמד בראש ישראל 18 שנים. בעת כניסת ישראל לארץ היה בן 82 שנה. בסוף המלחמה היה בן 89 שנה).

חלוקת הארץ שעליה נאמר בפרק זה נמשכה שבע שנים, נמצא כי בעת סיום החלוקה היה יהושע בן 96 שנים.